

Бабій І.В., к.е.н., доцент,
доцент кафедри економіки,
менеджменту та адміністрування
Хмельницький національний університет

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ ЗА УМОВ АКТИВІЗАЦІЇ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Бабій І.В. Напрями підвищення експортно-імпортного потенціалу підприємств за умов активізації інтеграційних процесів. Визначено значення експортного потенціалу, підходи до трактування цієї категорії науковців, що займалися дослідженням цих питань. Обґрунтовано необхідність зміни підходів щодо ведення міжнародних економічних відносин, зокрема в аспекті розвитку регіональної економічної співпраці. Наведено значення державної підтримки на основі реалізації зовнішньоекономічної стратегії для розвитку експортно-імпортного потенціалу підприємств. Охарактеризовано вагомість розвитку виробничого потенціалу для удосконалення експортно-імпортного потенціалу підприємств. Виокремлені проблеми, які стоять на заваді зростанню експортно-імпортного потенціалу промислових підприємств, із визначенням напрямів їх усунення.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, промислові підприємства, експортно-імпортний потенціал, збутова політика.

Бабий И.В. Направления повышения экспортно-импортного потенциала предприятий в условиях активизации интеграционных процессов. Определено значение экспортного потенциала, подходы к трактовке этой категории ученых, занимавшихся исследованием этих вопросов. Обоснована необходимость изменения подходов к ведению международных экономических отношений, в частности в аспекте развития регионального экономического сотрудничества. Приведено значение государственной поддержки на основе реализации внешнеэкономической стратегии для развития экспортно-импортного потенциала предприятий. Охарактеризована значимость развития производственного потенциала для совершенствования экспортно-импортного потенциала предприятий. Выделены проблемы, которые мешают росту экспортно-импортного потенциала промышленных предприятий, с определением направлений их устранения.

Ключевые слова: внешнеэкономическая деятельность, промышленные предприятия, экспортно-импортный потенциал, сбытовая политика.

Babiy I.V. Areas of increase of export-import potential of enterprises in conditions of activation of integration processes. The significance of export potential, approaches to the interpretation of this category by scientists engaged in research of these issues are determined. The necessity of changing approaches to conducting international economic relations, in particular, in the aspect of the development of regional economic cooperation, is substantiated. Importance of state support on the basis of the implementation of the foreign economic strategy for the development of the export-import potential of enterprises is given. Importance of the development of production potential for the improvement of the export-import potential of enterprises is characterized. Problems, which stand in the way of growth of export-import potential of industrial enterprises, with the definition of directions of their elimination, are distinguished.

Key words: foreign economic activity, industrial enterprises, export-import potential, marketing policy.

Постановка проблеми. Промислові підприємства за останні роки активізувалися у процесах входження на міжнародну економічну арену, але через наявність несприятливих факторів ці процеси значно уповільнюються. Тому перед менеджерами більшості підприємств, крім завдань зі зменшення впливу внутрішніх негативних чинників, виникають проблеми пошуку шляхів розширення збуту продукції на міжнародних ринках, підвищення експортно-імпортного потенціалу. Для посилення зовнішньоекономічних відносин в умовах жорсткої конкуренції господарюючим суб'єктам слід здійснити чимало заходів, спрямованих на розвиток ЗЕД. Адже це є

насамперед запорукою розвитку як економіки країни загалом, галузей промисловості, так і окремих підприємств.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Беззаперечним фактом є визначальна роль зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств для розвитку національної економіки країни. Дослідженням проблематики ведення зовнішньої діяльності вітчизняних підприємств, розвитку їх можливостей на міжнародній арені ведення бізнесу займалися чимало науковців, таких як І.Д. Бурковський, С.М. Бойко, О. Васильєва, Є. Гришенчук, С.В. Косенко, Н.Г. Копитець, Е.О. Ковтун, О.В. Лапін,

Л.М. Лиськова, Ф.М. Левшин, А.О. Фатенюк-Ткачук, В.І. Романчиков, В. Россоха та ін.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є дослідження вагомості розвитку експортно-імпортного потенціалу промислових підприємств в умовах євроінтеграції із визначенням основних проблем ведення зовнішньоекономічної діяльності та визначенням заходів розширення міжнародної співпраці.

Виклад основного матеріалу. Експортний потенціал можна трактувати як сукупність внутрішніх і зовнішніх чинників, які визначають обсяги експорту конкурентоспроможної продукції на міжнародні ринки. Експортний потенціал держави повинен збільшуватися відповідно до зміцнення регіональної торговельної співпраці.

Інтенсивний розвиток світової економічної системи, процеси глобалізації та лібералізації соціально-економічного розвитку зумовили зміну підходів до здійснення міжнародних економічних відносин в аспекті поглиблення інтеграційних процесів між країнами. Передумовами цієї тенденції, беззаперечно, залишається прагнення країн полегшити співпрацю як в економічній, так і в політичній сферах. Співпраця між країнами світу відбувається на регіональному, міжконтинентальному та світовому рівні. Регіональна форма економічної співпраці є найбільш поширеною, зокрема через близькість розміщення держав, менталітет населення, спільні історичні передумови становлення та ін. Регіональна економічна співпраця передбачає поглиблення як економічних, так і політичних зв'язків між країнами на регіональному рівні з метою досягнення певних спільних цілей. Формами регіональної співпраці є як двосторонні економічні відносини, так і інтеграція країн у певні регіональні угруповання та структури [1, с. 13].

Серед науковців, які досліджували теоретично-методологічні аспекти «експортного потенціалу», єдиної думки щодо сутності цього поняття немає, але аналіз наукових напрацювань учених дав можливість стверджувати, що експортний потенціал визначають з погляду декількох підходів, а саме як здатність, як складник системи зовнішньоторговельних зв'язків, як частину загального економічного потенціалу, як можливості країни або галузі, як сукупність природних, виробничих, трудових, фінансових ресурсів, як створення нових і трансформацію наявних правових, соціальних інститутів та інститутів власності [2].

Для повноцінного входження України до світового господарства потрібна не безконтрольна лібералізація зовнішньої торгівлі, як це було в попередні роки, а регульований з боку держави процес відкриття вітчизняного ринку, доповнений цілеспрямованою політикою захисту вітчизняних виробників і споживачів та наближення до світових норм і стандартів. Основним завданням зовнішньоекономічної стратегії є забезпечення, відповідно до світових стандартів та критеріїв, оптимальних параметрів відкритості укра-

їнської економіки, дотримання яких сприятиме економічній безпеці держави, забезпечуватиме тісніше поєднання внутрішньої та зовнішньої економічної політики і впливатиме на розвиток експортного-імпортного потенціалу підприємств [3, с. 86].

Слід зауважити, що виробничий потенціал як чинник формування експортно-імпортного потенціалу охоплює передусім потенціал обробної та добувної промисловості, а також продукування сировинних ресурсів для окремих видів промислової діяльності. У виробничому потенціалі втілене ядро підвищення конкурентоспроможності продукції, оскільки поєднання інвестування в нові технології й обладнання, розвинутої наукової бази та реалізації наукових розробок безпосередньо у виробництво та відповідного рівня кваліфікації кадрів забезпечує можливості зростання випуску нової високотехнологічної наукомісткої продукції, модернізації «старої» традиційної продукції.

Державні інституції уособлюють у своїй діяльності забезпечення законодавчого середовища для національних виробників та експортерів, а також для імпортерів продукції, необхідної для виробництва. До їх компетенції належать розроблення Цивільного, Господарського, Податкового, Бюджетного, Митного Кодексів, законів і законодавчих актів з окремих питань економічної діяльності суб'єктів господарювання та внесення змін до них.

Інституціональний чинник є визначальним у розробленні і реалізації державної економічної політики, передусім промислової, зовнішньоторговельної, грошово-кредитної. Цей чинник може сприяти, а подекуди і гальмувати розвиток експортно-імпортного потенціалу, зокрема під час його регулювання засобами грошово-кредитної політики.

Інформаційний та інфраструктурний потенціал як частина внутрішнього середовища відіграє роль ланцюжка, який пов'язує всі складники експортного потенціалу, включаючи етапи кінцевої реалізації товарів, прямі та зворотні зв'язки між всіма учасниками процесів виробництва і реалізації продукції. Інформаційний складник забезпечує можливість прогнозування розвитку експортного потенціалу та окремих ринків, обґрунтування довгострокових стратегій збалансування попиту і пропозиції, завоювання нових ніш на світовому ринку та утримання старих позицій. Соціально-культурний потенціал є середовищем формування людського капіталу, тобто фізичного здоров'я, високого культурного та освітнього рівня, професійних навичок працівників, які морально зорієнтовані на сумлінну працю та патріотизм. Цілком справедливим є твердження, що соціально згуртоване суспільство таких працівників в окремій країні створює її величезній людський капітал і впливає на утворення конкурентоспроможності [4, с. 250–252].

З метою підвищення експортно-імпортного потенціалу та рівня ефективності функціонування промислових підприємств в умовах членства Укра-

іни у СОТ та євроінтеграції їх збутова політика має базуватися на договірних засадах, розвитку таких форм співпраці, як кооперація, кластерні формування та оптові ринки, об'єднанні зусиль виробників продукції, спрямованих на збутову діяльність.

Кооперативний вид співпраці дає можливість створення власної мережі реалізації продукції і відкриває експортний напрям збуту. Кластерна організація співпраці передбачає взаємодію багатьох суб'єктів ринку. Важливою умовою інтенсифікації зовнішньоекономічної діяльності підприємств стає підвищення ефективності використання експортного потенціалу для входження України в систему міжнародних господарських зв'язків і міжнародної торгівлі й вирішення завдань економічного розвитку країни завдяки розширенню обсягів, покращанню структури та нарощенню умов збуту вітчизняної продукції на зовнішніх ринках [5, с. 59].

Процеси зростання експортно-імпортного потенціалу та розширення, відповідно, міжнародних ринків супроводжуються значними труднощами і проблемами, які обумовлені недосконалістю форм фінансових розрахунків, нерозвиненістю транспортної і ринкової інфраструктури договірно-правової бази, практики регулювання митних процедур і оподаткування. Вітчизняний товаровиробник спроможний вийти на світовий ринок лише за умови виробництва якісної продукції, яка б відповідала наявним запитам і потребам споживачів.

Вирішення даних проблем можливе лише за умови вкладення капіталу та впровадження сучасних інноваційних розробок у пріоритетні галузі. У переважній більшості продукція вітчизняних товаровиробників характеризується низьким рівнем якості, що не відповідає світовим стандартам, а також високим рівнем витрат на її виробництво, що в кінцевому підсумку обумовлює низький рівень конкурентоспроможності на зарубіжних ринках. Розвиток експортно-імпортного потенціалу неможливо розглядати ізольовано, без врахування взаємозалежності між станом економіки й ефективністю зовнішньоекономічних відносин, а також особливостей сучасної економічної кризи та зарубіжного досвіду розвитку експорто-спроможних виробництв.

Здійснюючи зовнішньоекономічну діяльність, керівники підприємств обов'язково аналізують її ефективність. Для досягнення найбільшого економічного ефекту від зовнішньоекономічної діяльності слід розвивати виробництво експортної продукції, яка дозволяє одержати найбільшу валютну виручку на одиницю витрат, та імпортувати ті товари, власне виробництво яких викликало б найбільші затрати на одиницю вкладених валютних коштів [6, с. 26].

Важливим напрямом удосконалення зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств є обмеження імпортної залежності країни. Серед пріоритетних напрямів оптимізації розвитку імпортної діяльності в Україні є такі: застосування антидем-

пінгових та компенсаційних мит, товарних квот із метою захисту вітчизняних виробників (перегляд умов імпорту продукції, що відповідає стратегічним засадам модернізації економіки та має потенціал для наступного розширення експортної пропозиції, запровадження нетарифного регулювання імпорту з метою обмеження доступу на вітчизняні ринки конкуруючої продукції за демпінговими цінами, боротьба з тіньовою імпортною діяльністю) відповідно до норм ГАТТ/СОТ; лібералізація імпорту як захід сприяння експорту та посилення конкурентоспроможності (оптимізація імпорту сировини та комплектуючих, що застосовується для виробництва готової продукції); запровадження заходів щодо диверсифікації географічної структури енергетичного імпорту з метою підвищення рівня безпеки і стабільності внутрішнього ринку; підвищення рівня прозорості та конкуренції у сфері державних закупівель (шляхом використання підходів до організації та проведення тендерів) [7, с. 100–101].

Для підвищення ефективності ЗЕД підприємств, розвитку експортно-імпортного потенціалу та забезпечення конкурентоспроможності суб'єктів на зовнішньому ринку варто формувати стратегію зовнішньоекономічної діяльності. Під час створення стратегії необхідно проводити комплексний аналіз діяльності підприємства з використанням методів SWOT-аналізу, що дасть змогу виявити сильні та слабкі сторони діяльності підприємства та здійснити групування показників, щоб виявити потенціал розвитку підприємства. Аналіз зовнішнього середовища, який включає в себе оцінку постачальників, конкурентів та споживачів, а також аналіз асортиментного ряду підприємства з метою виявлення стадії життєвого циклу кожного товару та можливості його заміни, проводиться шляхом складання карти стратегічних груп для визначення становища підприємства серед конкурентів та напрямів його розвитку в наявному конкурентному середовищі. Також доцільно проводити маркетингове дослідження ринку для виявлення потреб та смаків споживачів, оцінки діяльності постачальників (визначення якості сировини та рівня цін на неї в цій галузі).

Для визначення привабливості ринку в зовнішньоекономічній діяльності підприємства варто проводити матричний аналіз. Під час проведення матричного аналізу ЗЕД підприємства найчастіше використовуються такі матриці: матриця BCG – аналіз темпів зростання та частки ринку; матриця GEM – аналіз порівняльної привабливості ринку та конкурентоспроможності; матриця ADL – аналіз життєвого циклу галузі та відносного положення на ринку; матриця Shell/DPM – аналіз привабливості ресурсоємної галузі залежно від конкурентоспроможності.

Після проведення аналізу економічної діяльності підприємства складається список стратегічних альтернатив, тобто система стратегій, із розрахунком вірогідності їх запровадження для досягнення

загальної мети. Побудова стратегії зовнішньоекономічної діяльності дасть змогу підприємству чітко усвідомлювати власні можливості та адаптуватися до зміни різноманітних факторів [8, с. 174].

Висновки. Активізація інтеграційних процесів у зовнішньоекономічній діяльності вимагає внесення суттєвих корективів у фінансово-господарську діяльність підприємства як в розрізі техніко-органі-

заційного складника, так і з позиції функціонування системи управління підприємством. Крім зростання вкладень фінансових ресурсів, внесення змін у кадрове, технічне, інформаційне забезпечення, планування виходу продукції на зовнішні сегменти ринку потребує застосування ефективних методів управління, зокрема й оцінювання стратегічного експортно-імпортного потенціалу підприємства.

Список літератури:

1. Лиськова Л.М. Підвищення експортного потенціалу України як передумова досягнення цілей регіональної торговельно-економічної співпраці / Л.М. Лиськова // Європейські перспективи. 2014. № 9. С. 12–18.
2. Castells M. The Institutions of the New Economy [Electronic resource] / M. Castells // Conference, Queen Elizabeth Hall, London, 19 June. Access mode : <http://virtualso.ciety.sbs.ox.ac.uk/events/castells>.
3. Романчиков В.І. Міжнародні економічні відносини: навч. посібник для студ. вищих навч. закладів / В.І. Романчиков, І.О. Романченко К. : ЦУЛ, 2008. 256 с.
4. Мельник Т. Експортний потенціал України: методологія оцінки та аналіз / Т. Мельник // Міжнародна економічна політика. 2008. Вип. 1–2. С. 241–271.
5. Россоха В. Експортний потенціал аграрних підприємств / В. Россоха, О. Шарапа // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2016. № 4. С. 44–63.
6. Вівчар О.І. Основні аспекти підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємств / О. Вівчар // Галицький економічний вісник. 2009. № 2. С. 24–30.
7. Крикунова В.М. Чинники, динаміка і структура зовнішньоторгівельної діяльності підприємств України / В.М. Крикунова, С.В. Фомішин // Економічні інновації. 2013. С. 92–101.
8. Ковтун Е.О. Шляхи оптимізації зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств / Е.О. Ковтун, І.В. Поліщук, Ю.М. Турець // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2016. Вип. 6(1). С. 172–174.

УДК 339.137.2

Голомб В.В., к.е.н.,
доцент кафедри економіки підприємства
Запорізька державна інженерна академія
Жиронкіна В.С., магістр
Запорізька державна інженерна академія

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Голомб В.В., Жиронкіна В.С. Теоретичні аспекти формування конкурентоспроможності підприємства. У статті визначено основні підходи у трактуванні поняття «конкурентоспроможність підприємства». Сформульовано уточнене поняття цього терміна. Розглянуто основні фактори забезпечення конкурентоспроможності підприємства.

Ключові слова: конкурентоспроможність підприємства, фактори конкурентоспроможності, якість, потенціал підприємства, підвищення конкурентоспроможності.

Голомб В.В., Жиронкіна В.С. Теоретические аспекты формирования конкурентоспособности предприятия. В статье определены основные подходы в трактовках понятия «конкурентоспособность предприятия». Сформулировано уточненное понятие этого термина. Рассмотрены основные факторы, которые обеспечивают конкурентоспособность предприятия.

Ключевые слова: конкурентоспособность предприятия, факторы конкурентоспособности, качество, потенциал предприятия, повышение конкурентоспособности.

Holomb V.V., Zhironkina V. S. Theoretical aspects of formation of competitiveness of the enterprise. This paper identifies the main approaches to the interpretation of the concept of “enterprise competitiveness”. Formulated refined the concept of the term. The main factors that ensure the competitiveness of the enterprise are considered.

Key words: competitiveness of the organization, competitive factors, quality, enterprise potential, increasing competitiveness.